

FOLKLÓR ÉS NYELV

FOLKLÓR A MAGYAR MŰVELŐDÉSTÖRTÉNETBEN

Szerkesztette
SZEMERKÉNYI ÁGNES

FOLKLÓR ÉS NYELV

Szerkesztette

SZEMERKÉNYI ÁGNES

AKADÉMIAI KIADÓ

BUDAPEST

Megjelent
a Nemzeti Kulturális Alap
és az MTA Néprajzi Kutatóintézet támogatásával

nka
Nemzeti Kulturális Alap

ISBN 978 963 05 8971 0

HU ISSN 1787-8241

Kiadja az Akadémiai Kiadó,
az 1795-ben alapított
Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülésének tagja
1117 Budapest, Prielle Kornélia u. 19.
www.akademiaikiado.hu

Első magyar nyelvű kiadás: 2010

© Szemerényi Ágnes (szerk.) 2010
© szerzők 2010

A kiadásért felelős
az Akadémiai Kiadó Zrt. igazgatója
Felelős szerkesztő: Tárnok Irén

A borító a magyarbikali református templomban található, Umling János (1794)
által festett karzatmellvédtáblán levő motívum felhasználásával készült

Borítóterv: Kaszta Móni
Tördelte: Fancsek Krisztina
Nyomdai munkák: Innova-Print Kft.
Felelős vezető: Komornik Ferenc

Minden jog fenntartva, beleértve a sokszorosítás, a nyilvános előadás,
a rádió- és televízióadás, valamint a fordítás jogát,
az egyes fejezeteket illetően is.

Printed in Hungary

TARTALOM

SZEMERKÉNYI ÁGNES: Előszó	9
NÉPNYELV, NYELVTAN, FOLKLÓRMŰFAJOK	
TOLCSVAI NAGY GÁBOR: A „népnyelv” a magyar nyelv történeti értelmezéseiben	15
PLÉH CSABA: A nyelvtan és az emberi cselekvés szerveződése az egyszerű történet pszichológiájában	29
TÁNCZOS VILMOS: Néhány képtelen székely proverbium képi háttéréről	41
MIKOS ÉVA: A folklór fogalma(i) avagy a kifejezés nehézsége	59
FOLKLÓR ÉS NYELVHASZNÁLAT	
BÓDIS ZOLTÁN: A nyelv határai – a magyar népmesék nyelvszemlélete	71
OLOSZ KATALIN: A magyar népballadák lejegyzésének és közlésének filológiai problémái	81
MENYHÁRT KRISZTINA: Folklór és fonetika Mesék, ráolvasások és más szövegek akusztikai fonetikai vizsgálata	89
LANDGRAF ILDIKÓ: Emlékezeti sémák – mondai tipizálás A szövegtipológia lehetőségei és korlátai a történeti mondatkutatásban	105
LÁZÁR KATALIN: Alakulások és romlások a magyar népi játékok szövegeiben	117
VASVÁRI ZOLTÁN: Kísérlet a kártyázással kapcsolatos proverbiumok szemantikai és pragmatikus elemzésére	129
NYELVJÁRÁS, KISEBBSÉGI NYELVHASZNÁLAT	
VOIGT VILMOS: Nyelvjárás és folklór Vannak-e és mióta magyar nyelvjárási folklór szövegek?	147
SILLING ISTVÁN: A nyelvjáráskutatástól a folklórkutatásig az egykori Jugoszlávia magyarlakta vidékein	161
VASS ERIKA: A Hunyad megyei szórványmagyarság nyelvhasználata	169
IANCU LAURA: Vallás és nyelv	179
SZEMÉLYNEVEK, FÖLDRAJZI NEVEK FOLKLORISZTIKAI SZEREPE	
MÁTÉ GÁBOR: Migráció és néességcsere a tulajdonnevek (családnevek, helynevek) és a történeti mondák tükrében, Észak-Baranyában	193
MAGYAR ZOLTÁN: A földrajzinév-gyűjtések folklorisztikai jelentősége	215

**SZÓBELI FOLKLÓR ÉS ÍROTT MEGJELENÉSE
A 18–19–20. SZÁZADBAN**

DUKKON ÁGNES: A régi kalendáriumok nyelve	227
S. SÁRDI MARGIT: A beszélt nyelv 18. századi emlékiróinknál	247
KÜLLŐS IMOLA: A műfaj, a nyelv és a stílus összefüggéseiről két számlalevél-paródia kapcsán	263
CSÖRSZ RUMEN ISTVÁN: Szirmay Antal és a szájhagyomány	277
DOMOKOS MARIANN: Közelítések Arany László népmeseszöveg-koncepciójához	297
GULYÁS JUDIT: Szövegalkotási eljárások a népmesekiadás során A „Rózsa elfelejti Ibolyát” mesetípus nagyszalontai kéziratos és kiadott variánsai	313
TÁTRAI ZSUZSANNA: Népszínművek zsánerfigurái Betyár- és parasztábrázolás	335
HIEDELEM, VALLÁS A SZÓBELI ÉS AZ ÍROTT HAGYOMÁNYBAN	
TAKÁCS SZILVIA: A betegségek körülírása az epikus ráolvasó imádságokban	359
LENGYEL ÁGNES: Vallásos nyomtatványok kéziratos bejegyzései	371
LIMBACHER GÁBOR: Szakrális kommunikáció Fogadalmi tárgyak, égiekhez írott levelek szent helyeken	389
A 20. SZÁZADI BESZÉLT NYELV, MINT A TÖRTÉNETI KUTATÁS TÁRGYA	
VÖRÖS BOLDIZSÁR: A „nagy Lenin”, a „nagy Sztalin” és a „naftalin” Hivatalos jellegű Lenin- és Sztalin-értékelések levelekben és viccekben	415
STANDEISKY ÉVA: Népi nyelvhasználat az 1956-os forradalomban	423
HORVÁTH SÁNDOR: Az állambiztonság és az ifjúsági szleng a szocialista korszakban	431
TÓTH ESZTER ZSÓFIA: „Elmesélte nekünk, ... amikor először csalta meg a férjét” A tabusítás szerepe az életútinterjúkészítés során történeti interjúkban	441
KITEKINTÉS	
ILLÉSFALVI IVÁN: A nyelvhasználat vizsgálatának aspektusai	451
MOLNÁR BODROGI ENIKÓ: Az elvesztett népköltészet nyomában A kvének és a torniovölgyiek helyzete	461
MÉSZÁROS CSABA: Gazdasági és nyelvhasználati stratégiák Jakutiában Vázlat a társadalmi tőke és a közösségi értékelő beszéd kapcsolatáról	473

HOPPÁL MIHÁLY: Nyelv és rítus A sámánének funkciója a szertartásokban	499
BENEDEK KATALIN: Béklyó, korbács, zabla használata a hősepikai beszédmódban	517
FARKAS JUDIT: Vyāsa-pūjā Dicsőítő szövegek egy típusa egy magyar Krisna-hitű közösségben	557